

zikovne strukture, tem večja je ideološka enoznačnost literarnega dela in tem močnejša bo zato tendenca k vodenju zastavljenega »ideološkega« problema do »končne rešitve«, čim bolj pa bodo različne jezikovne strukture segale ena v drugo in se medsebojno po- gojevale, tem bolj bo literarno delo »ideološko nezaključeno« in tem bolj bo iskanje »re- šitve« zastavljenih problemov odprto različnim možnim potem razvoja. Rešitev je vezana na vrednostno lestvico in v literarnem delu je vrednostna lestvica v bistvu hierarhija je- zikovnih struktur znotraj teksta samega. Ko to jezikovnoideološko hierarhijo določimo, se nam ne bo razkrila samo efektivna veljavnost predlagane »rešitve« (ali »ne-rešitve«), temveč tudi večja ali manjša upravičenost operiranja z romaneskno vrsto kot z nepremič- nim sistemom, ki naj bi ga žanrsko opredeljevala le izbira zunajliterarne stvarnosti (psi- hološki roman, miljejski roman, pustolovski roman, kriminalka itd.).⁷

Milan Dolgan

Pedagoška akademija v Ljubljani

OBLIKOVANJE NASLOVA IN RAZČLENITVE (DISPOZICIJE)

Dobrodošla in potrebna je osnovna teorija (izobrazba) o *zgradbi naslova*, to je o možnostih njegovega oblikovanja (formulacije).

Glede zgradbe naslova se najprej zavedajmo, da je naslov lahko *stavčen*, lahko je tudi *zlo- ženostavčen*. Primeri:

Mary se predstavi, *Drečnik Andrej govori*, *Smili se mi, ker ima družino* (črtica Berte Golob), *V šolo radi hodimo* (Berilo za 1. in 2. razred posebnih osnovnih šol), *Že berem in pišem* (na- slov učbenika; v zadnjem času so moderni stavčni naslovi učbenikov), *Plesala je eno po- letje* (roman, film), *Slovenci drvijo po gobe*, *Zidali brez malte* (oboje v »Delu«, značilna je opustitev pomožnega glagola), *Zemlja se z nami premika* (roman M. Kranjca), *Medvedek zleze vase* (radijska igra F. Puntarja), *Naredi sam* (podnaslov: Leksikon hišnih del in po- pravil), *Moj otrok je drugačen* (psihološka knjiga), *Narodnoosvobodilni odbori morajo postati resnični začasni nosilci ljudske oblasti* (članek E. Kardelja iz leta 1941).

Za stavčni naslov je značilna osebna glagolska oblika. Stavčni naslov je tudi tale (je pač skrajšan): *V gorah nevarnost plazov velika*. Ali pa: *V gorah velika nevarnost plazov*. Ne- stavčno pa je oblikovan takole: *Velika nevarnost plazov v gorah*.

Zanimivo je, da lahko nastopa kot naslov samo odvisnik brez glavnega stavka, kar sicer ponavadi ne srečamo, razen v zgodbah in v dramatikah kot odgovor na vprašanje. (Npr.: Zakaj ne sadiš kumar? – Ker kumar pri nas ne jemo.) Primeri *odvisniških* naslovov:

Ko se otrok odtrže (novela D. Lokarja), *Če se na razpis delovnega mesta javi samo en kan- didat* (članek v časopisu Delavska enotnost), *Da bi se bolje razumeli* (psihološka knjiga),

⁷ Tako zastavljeno vprašanje nam namreč ponuja možnost, da se romanu približamo ne samo kot vrstnemu pojmu, ampak predvsem z vidika posebne ubeseditve veliko obsežnejših estetskih kategorij, med katerimi je za rusko-sov- jetski roman dvajsetih let še posebno značilna *groteska* (prim. Skaza A., *Groteska v literaturi (poskus historičnotipo- loške opredelitve)*, JiS, XXIII, 1977/78 št. 3–4, str. 71–81).

Ko bom miren in tih (pesniška zbirka), *Ko bi padli oživali* (igra). Preprost glavni stavek, vprašalen, z zaimensko besedo, si v teh primerih zamislimo. Npr.: Kaj se dogaja, če se na razpis delovnega mesta ...

Stavčni naslovi so bolj značilni za leposlovje in za poljudno znanost kot za strokovne spise. Izjemen, a značilen je zgoraj navedeni Kardeljev stavčni naslov; z njim se izraža posebna politična aktualnost.

V zvezi s stavčnim naslovom moramo omeniti posebno dolge naslove ali podnaslove. To so kar kratke obnove, vendar ponavadi tako oblikovane, da popolnoma ne razkrijejo vsebine, marveč branje spodbujajo. Radi se uporabljajo vprašalni zaimki in prislovi. Dolge naslove imajo na primer poglavja v romanu *Don Kihot*, najdemo jih pri Dickensu, sploh pogosto v starejši literaturi. Primer dolgega (razširjenega) naslova v sodobni mladinski literaturi: Slavko Pregl, *Odprava zelenega zmaja: 31. poglavje. Slabe in dobre strani poštar-skega poklica in kam odhiti poštar, ko odda skrivnostno sporočilo. Kakšno zvezo ima to z ne-pravilnimi glagoli pri angleščini*.

Knjiga ima lahko *vprašalni naslov*, npr. *Kaj mora ženska vedeti o sebi*. Ta je posebno pogost pri dispozicijskih točkah. V leposlovju vprašalni naslov omogoča napetost, nepopolnost informacije, v šoli pa gre pogosto za pravo formulacijo vprašanja, to je za nalogo. Načelno je namreč mogoče, da vprašalni naslov oziroma vprašalno razčlenitveno točko pišemo ali z vprašajem na koncu ali s piko. Možno pa je nalogo formulirati velelno-vprašalno, npr.: *Napiši (povej), kako je oče rešil sina*. Možno je torej: *Kaj mora ženska vedeti o sebi? Kako je oče rešil sina?* Ali pa: *Kaj mora ženska vedeti o sebi, Kako je oče rešil sina*. S pedagoškega stališča je vprašalni naslov lahko slabši zato, ker učencu omogoča, da odgovori preveč na kratko, površno, medtem ko nevprašalni naslov zahteva, da je poročilo izčrpnnejše, da učenec napiše spis. Primerjaj:

Kaj se je zgodilo v krčmi?

Kaj se je zgodilo v krčmi.

Dogodki v krčmi. Ali samo: V krčmi.

Zanimivo je, da medtem ko vprašalni naslov pogosto ni pravo vprašanje, pa na primer pri izpitu govorimo o »vprašanju«, čeprav nima take oblike, na primer: *1. vprašanje: Število v jeziku*.

Oblikovanje stavčnih naslovov posebno vadimo. Za stavčni naslov je značilen sedanjik, čeprav je zgodba iz preteklosti. Seveda pa lahko uporabljamo tudi preteklik. Sedanjik in preteklik vadimo na primer pri razčlenitvi.

Dalje je značilno, da v formulaciji stavčnega naslova pogosto nastopa dovršni sedanjik, s čimer se izraža učinkovitost dogajanja. Sedanjik izraža, da se besedilo dogaja vedno znova, kadar ga beremo oziroma doživljamo.

Poglejmo primer stavčne naslovitve poglavij v Jurčičevi povesti *Tihotapec*, ki ima podnaslov *Pripovedka iz domačega življenja kranjskih Slovencev*:

1. *Pri Štirmnikovih se sprejo*
2. *France sreča Tekmeca*
3. *V krčmo pridejo tudi graničarji*
4. *Peter Peč vasuje*
5. *Tihotapci in graničarji se stepejo*

6. Tihotapci s Francetom vred padejo v roke graničarjem

7. Kaj doživi Reza. Ali: Tihotapci zbežijo in ubijejo Peča

8. Tekmec se pridruša

9. Kako France živi in umre

Opazimo lahko, da je jezik razčlenitvenih točk, ki jih v šoli sestavjamo učitelji, skoraj redno stvaren, razumski, pa čeprav gre za leposlovje. Dalje vidimo, da večinoma izčrpno odkrivamo glavno vsebino, medtem ko leposlovci raje ne povejo vsega. S tega stališča bi npr. za naslov 6. poglavja lahko izbrali nekaj, kar je za zgodbo postranskega pomena: *Zidanica pogori*. Že v navedeni obliki je naslov 4. poglavja bolj postranski, saj bi bilo za zgodbo pomembnejše: *France pobije Peča*.

...

Naslednja možnost naslavljanja so *citatni naslovi*. To se pravi, da za naslov izberemo daljši ali krajši (lahko tudi samo enobesedni, s tega stališča je zelo veliko naslovov citatnih) citat iz besedila. Gre pa vendarle za to, ali se zavedamo, da je naslov citat in poleg tega je citat lahko z narekovaji pravopisno označen. Citat je – izržek ali pa je stavčna oziroma imenska celota.

Brali smo začetni del Lokarjeve novele *Rafaela*. Vsebina je, kako mati in hči grabita listje, se pogovarjata o hčerini želji, da bi postala babica, čemur mati nasprotuje, vmes pa se Rafaela z veseljem spominja, kako je vzrejala prašičke. Novela ni razčlenjena. Kako bi naslovili brani del? In kaj če bi naslovili s citatom? Prosim, izberite citat (stavek), ki najbolj zadene idejo branega odlomka! – Lahko sem ugotovil, da je dosti študentov predlagalo isti stavek, in to tistega, ki sem si ga zamislil tudi sam: »In zakaj bi bil človek po svoji vrednosti toliko pod prašičkom?« Narekovaji tu ne pomenijo samo, da gre za citat, ampak tudi to, da je citirani stavek vzet iz dialoga v noveli.

Iskanje citatnih naslovov ima svojevrstno pedagoško vrednost. Treba se je poglobiti v besedilo, ga sintetično obvladati, preiskati. Potem pa je treba citat opremiti pravopisno ali pa ga osamosvojiti.

Največkrat so citatno naslovljene pesmi. Nekaj primerov: *Jutri vzdignemo krila* (D. Zajc), *Ali bi res ne mogel?* (A. Gale), *Nazaj v planinski raj*, *Človeka nikar* (ta citat je že prirejen, kajti izvirni Gregorčičev verz je: človeka – ustvariti nikarl), *Veš, poet, svoj dolg?*, *Prišel čas je krog božiča*, *Iz moje samotne, grenke mladosti*, *Bosa pojdiva, dekle, obsorej*.

Kot vidimo, je večkrat uporabljen za naslov ponavljajoči se (refrenski) verz ali beseda, dalje začetni verz. Tudi če pesem sploh nima naslova, vzamemo za naslov začetek, na primer Prešernov sonet *Ni znal molitve žlahtnič trde glave*.

Posebna vrsta citatnega naslavljanja je, če si citat zamišljamo kot predložek za ilustracijo. Ilustracija ima namreč v knjigi večkrat naslov (napis), ki je izržek (citat) iz zgodbe. V tem primeru kakor da s citati predlagamo ilustratorju, kaj naj ilustrira. Nismo vezani na to, da bi bilo treba izraziti glavno dogajanje, kot je običajno pri naslovu, pač pa se izkažemo in preizkusimo v tem, kakšen je naš čut za vidnost (vizualnost) ali slikovitost. Ali znamo izbrati tisto, kar je učinkovito kot podoba (slika), kar je avtor bolj ali manj dolgo, a ponavadi kratko opisal.

Tako vajo lahko imenujemo *upodobitveni načrt*. Zavedajmo se, da ilustracija zahteva omejitve na en sam trenutek, kar je spričo zgodbe težko. Zgodba je bolj podobna filmu kakor sliki. Lažje je ilustrirati potek zgodbe, to je z vrsto slik, kakor je pri stripu. Ko si zamišljamo ilustracije na podlagi citatov, se zavemo, da pisatelj ponavadi ne pove vseh podrobnosti. Podrobnosti si mora realistični slikar samostojno zamisliti, jih dodati. Ali pa slikar ne ilustrira podrobno, realistično.

Kot primer navajam upodobitveni načrt za Cankarjevo povest *Hlapec Jemej in njegova pravica*; k vsakemu poglavju eno ali več ilustracij:

1. Sedli so za dolgo mizo pri Stržinarju, vsi črno oblečeni, resni in zamišljeni, ženske objokane; hlapec Jernej, dolg, star in siv, kakor je bil, je sedel na klop pod oknom ...

2.a) ... je ugledal od daleč, tam pod klancem, belo hišo z zelenimi okni in hlev in skedenj in kaščo ...

b) ... so se mu napele žile na čelu, vrgel je klobuk na tla in je kričal. (O Sitarju)

3. Ne žlice ni bilo zanj ne stola.

4.a) ... ni bil ne gospod, ne študent, ne hlapec; oblečen je bil v črno, nosil je brado ...

b) »... sem nakosil sena, da bi bila, če ga nakopičim, gora višja od Ljubljanskega vrha.«

5. ... široko je sedel župan, Jernej pa je stal.

6.a) »... morda bi še našli zate kot v ubožni hiši ...«

b) Takrat so se razjezili kmetje in so govorili vsi vprek in so kričali.

7.a) Bosonožec je plaho iztegnil roko, stisnil je krajcar v pest in je pobegnil.

b) »Hej, Jernej pleše, Jernej je pijan!« so kričali otroci; pred njim so plesali, za njim so se zaletavali vanj.

c) Pa je prifrčal kamen od druge strani, zadel je Jerneja v čeljust in je presekal kožo, tako da se je prikazala kri.

č) ... droben, debeloglav, kodrolas deček; še krilo je nosil in bos je bil ... objel ga je okoli kolena.

8.a) Na plahto je položil najprej prazniško obleko, nato perilo ...

b) ... služabnik, suhljat, upognjen starec, ki je nesel pod pazduho velik sveženj rumenih papirjev.

9. Kraj gozda je odložil culo, legel je v travo.

10.a) ... je skočil z voza in se je opotekel proti jarku.

b) »... Pa ga lahko ščipljem.«

c) Prijela je otroka in ga je vzdignila in ga je pokazala Jerneju. Lep otrok je bil, oči pa je imel rdeče in tope.

11. Velika hiša je bila visoka in prostrana, kakor ji Jernej še ni videl enake.

12. ... za glavo je bil višji od sodnika in od lenuhov, ki so stali pred durmi.

13. Okno je bilo omreženo ... Na eni postelji je sedel razcapan človek.

14. Tam pa je videl na steni prelepo podobo ...

15. Človek je odprl zaspane oči, pogledal je Jerneja, zmajal je z glavo in se je stisnil v kot ... »Ne razume!« je pomislil Jernej.

16. Naslonil se je na zid, klonil je z glavo in koleno. Ljudje so zadevali obenj ...

17.a) Ko je stopil poslednjikrat iz železnega voza, se je ozrl in je ves obstrmel. Videl je tisti kraj nekoč ...

b) Jernej je izpustil župnikovo roko, gledal mu je srepo v obraz, z bolno svetlimi očmi, in je govoril s trdim glasom ...

18. Z gorečimi treskami so bili po njem, z okovanimi petami so stopali nanj, vsi opaljeni in osmojeni.

Pri upodobitvenem načrtu za Hlapca Jerneja vidimo, da so nekatera poglavja bolj slikovita kot druga, ki so bolj govorniška (akustična). Na primer v 7. poglavju se možnosti za upodobitev kar ponujajo, čeprav je poglavje tematsko enotno (lahko bi ga naslovili: *Jernej z otroki*), in bi najraje izbrali še več kot štiri upodobitve. Za vajo bi bilo dovolj samo to poglavje. Na drugi strani pa v 4., 5. in 6. poglavju ni veliko možnosti za upodobitev; v upodobitveni načrt pač postavimo nove osebe, čeprav so bolj ali manj skopo opisane: Gostačev ali študent (4.), župan (5.), ljudje v krčmi (6.); lahko pa izberemo kako podobo, ki tako rekoč ne nastopa, nastopa samo v govoru, kot možnost (bodočnost) ali kot preteklost – tako na primer ubožna hiša (6.), Jernejevo spravilo sena (4.), Jernej kot zidar (5.).

Upravičeno lahko pomislimo: če delamo upodobitveni (vizualni) načrt, zakaj ne bi poskušali tudi govornega ali akustičnega načrta, pri čemer bi se približali radijskemu mediju in bi obenem vadili upoštevane akustike v besedilu. Akustika je tako in tako vsak dobesedni govor. Možno je, da si govor, kjer ga ni, zamislimo.

Upodobitveni načrt za Hlapca Jerneja ni treba delati shematično po poglavjih. Lahko postavimo omejitve – vsega skupaj naj bo v povesti npr. pet ilustracij. Lahko si mislimo, kakšno pedagoško vrednost bi lahko imela takšna naloga, ki jo damo učencem.

...

Običajni tip naslova ni stavčen, temveč je imenski. *Imenski naslov* je najbolj pogost in najbolj tipičen.

Najpreprostejši tip imenskega naslova je ena sama samostalniška beseda. Primeri: *Ukana*, *Pesterna*, *Zdravljica*, *Duma*, *Besi*, *Odiseja*, *Revizor*, *Hlapci*, *Gospodična*, *Delo*, *Blagoznanstvo*, *Fizika*, *Mikroskopiranje*, *Kriminalistika*, *Pleskarstvo*, *Avtomatizacija*, *Doberdob*.

Najbolj značilen je 1. sklon. Lahko je seveda glagolski samostalnik.

Razširjeni imenski naslov je zgrajen podobno kot večbesedno ime. Okrog jedra, to je samostalnika v 1. sklonu, se spredaj, zadaj nizajo odvisne besede. Kolikor zgradba imena že ni znana, bi bilo potrebno zaradi spretnosti naslavljanja vaditi posamezne tipe imenskih naslovov, na primer tip en pridevnik pred samostalnikom, tip dva pridevnika pred samostalnikom, tip samostalnik plus pridevnik s samostalnikom, ki sta v 2. sklonu, itd.

Primeri različnih imenskih naslovov: *Martin Kačur*, *Kralj Lear*, *Vojna in mir*, *Veverica pekarica*, *Nesrečna krogla* (iz časopisa), *Pomladni dan*, *Šolske lutkovne skupine* (iz časopisa), *Krst pri Savici*, *Ključavničarstvo za vsakogar*, *Psihologija otroka in mladostnika*, *Izobraževanje pedagoških delavcev*, *Fizika za tehniške šole*, *Ostrejše kazni za kršilce enotnosti domačega trga* (iz časopisa), *Vojni roman slovenskega naroda* (podnaslov Prežihovega *Doberdoba*), *Gradivo za samoupravni sporazum o pravicah iz enotnega programa zdravstvenega varstva v SR Sloveniji in o načinu urejanja drugih pravic iz zdravstvenega varstva*.

Imenski naslov načelno ne vsebuje osebne glagolske oblike (pogost pa je glagolski samostalnik kot jedro), vendar je imenski naslov lahko sestavljen iz imena in stavka (ponavadi »ki« stavka). Primeri: *Jama, po kateri se pride na oni svet* (J. Jurčič), *Deklica, ki sovraži* (črtica B. Golob), *Muca, ki je imela vzeti peska* (Zverinice iz Rezijske), *O človeku, ki je izgubil prepričanje* (I. Cankar). Take naslove imamo za imenske.

Podobno kot za stavčni naslov lahko uporabimo samo odvisnik, je tudi imenski naslov lahko tak (to je kar pogosto); da njegovo jedro ni prvi sklon, ampak je naslov neprvi, in sicer predložni sklon. Tak naslov se torej začne s predlogom. *Predložni naslov* je krajevno, časovno ali kako drugo določilo. Kot naslov torej obstaja del stavka, ki sicer kot ime ni obstojen, obstaja le v dramatiki in sploh v dialogih kot odgovor na vprašanje, npr.: Kje si bil? – Na pokopališču.

Primeri: *Na klancu*, *Pod svobodnim soncem*, *V pepelnični noči*, *Za narodov blagor*, *Na očetovem grobu*, *Izza kongresa*, *Med gorami*, *Skozi puščavo in goščavo*, *Od Kotelj do Belih vod*, *Pred sončnim vzhodom*, *Od pastirja do izumitelja*, *Z letalom nad domačo hišo*, *V spomin Andreja Smoleta*, *Med zimskimi počitnicami*.

Osnovno besedo, samostalnik ali glagol, si lahko mislimo. Npr.: *Prizadevanje za narodov blagor*, *Živeli so na klancu*, *Pot od Kotelj do Belih vod*, *Razvoj od pastirja do izumitelja*, *Razmišljanje na očetovem grobu*, *Kako sem se imel med zimskimi počitnicami*.

Pedagog mora razmisliti, ali vsi učenci lahko dojemajo predložni naslov spriču njegove nedorečenosti.

Predložni naslovi so večinoma primerni za leposlovne in poljudne spise. Njihova nedorečenost učinkuje dinamično.

Ustavimo se ob vprašanju, ali je možen naslov, ki je v 2., 3. ali 4. sklonu, a ni predložen.

Izjemoma je v nepredložnem 2. sklonu časovno določilo. Tako poznamo naslov filma *Tistega lepega dne*.

V naslovu je mogoč nagovorni 3. sklon. Rečemo lahko *nagovorni naslov*. Npr.: *Strunam, Dekletom, Oljki, Manom Josipa Murna Aleksandrova, Materi padlega partizana*. Tretji sklon je tudi sklon posvetila.

Tretji sklon lahko uporabljamo kot naslov dopisa, npr.:

Davčni upravi občine Ljubljana-Šiška. Včasih tudi na ovojnico napišemo naslovnikovo ime v 3. sklonu, vendar je bolj enostaven kar 1. sklon. Primerjaj: *Tovarišu Marjanu Belcu : Tovariš Marjan Belec*.

Nepredložni 4. sklon pač lahko nastopa v dialogu (npr.: Kaj imaš v žepu? – Knjigo.), kot naslov pa brez predloga ponavadi ne obstaja. Kaj bi na primer povedal naslov *Blake, Mamo?*

Za naslov v leposlovju, zlasti pesništvu, lahko uporabimo prislov, kar tudi ni 1. sklon. Npr.: *Zvečer, Zunaj, Ponoči, Doma*.

Teoretično vprašanje je, ali je naslov osebek ali predmet. Po obliki – ker je tipičen naslov prvosklonski – je naslov podoben osebkju, sicer pa radi rečemo, da naslov pove predmet obravnave.

Pisatelj Janez Jalen ima na primer v povestih *Bobri* in *Trop brez zvončev* vse naslove poglavij oblikovane v istem imenskem tipu – pridevnik plus samostalnik. Na primer: *Razgledni hrast, Naostreni som, Zobati tesarji, Risov kozuh, Trd spoprijem* itd. To je s šolskega, vadbenega stališča zanimivo, v resnični literaturi pa učinkuje kot oblikovna manira in ni dobro. Če ne gre za vaje, naj bo naslavljanje svobodno.

Naslovi (!) svobodno, to je uporabljajoč različno obliko ali tip naslova, odvisno od primernosti in funkcionalnosti, poglavja v Bevkovi povesti *Pesterna*! Ko vajo narediš, primerjaj s temle izdelkom:

1. *Nežka sama doma*, 2. *Punčka*, 3. *Rožičasta oblekca*, 4. *Pri Mejačevih, prvi dan*, 5. *Pri Mejačevih*, 6. *Materin obisk*, 7. *Kazen za strah*, 8. *Igra*, 9. *Pesterna*, 10. *Tinče vzame punčko*, 11. *Nežka po punčko*, 12. *Premočena Marička*, 13. *Nežka in Tinče tepena*, 14. *Nežka in Tinče*, 15. *Domov*, 16. *Grivarica reši Nežko*, 17. *Bolezen*, 18. *Tinče na obisku*.

Zanima nas še, kakšen je odnos med stavčnim tipom naslova oziroma razčlenitvene točke in med imenskim tipom. Rekli smo, da je imenski tip osnoven. To velja predvsem za naslov, manj za razčlenitveno točko. Poglejmo, kako je mogoče stavčni naslov ali razčlenitveno točko spremeniti v imensko obliko, to je v najbolj tipično naslovno obliko. To spreminjanje bi bilo treba posebej vaditi. Vzemimo stavčno oblikovane naslove poglavij v Jurčičevem *Tihotapcu* in jih spremenimo v imenske naslove:

1. *Pri Štívmnikovih se sprejo* – *Spor pri Štívmnikovih*
2. *France sreča Tekmeca* – *Srečanje Franceta in Tekmeca*
3. *V krčmo pridejo tudi graničarji* – *Nepričakovan prihod graničarjev v krčmo*
4. *Peter Peč vasuje* – *Vasovanje Petra Peča*
5. *Tihotapci in graničarji se stepejo* – *Pretep med tihotapci in graničarji*

6. *Tihotapci s Francetom vred padejo v roke graničarjem – Zajetje tihotapcev in tudi Franceta*
7. *Tihotapci ubijejo Peča – Uboj Peča (ali: Pečev uboj)*
8. *Tekmec se pridruša – Tekmečevo pridrušanje*
9. *Kako France živi in umre – Francetovo življenje in smrt*

Kot vidimo, v imenskem tipu naslova uporabimo bolj ali manj izrazite glagolnike. Pri spreminjanju je treba biti precej spreten. Poseben problem je, da v imenskem naslovu včasih težko uporabimo vse podatke (stavčne člene), ki so v stavčnem naslovu. V 6. naslovu smo morali ne samo izumiti poseben glagolnik »zajetje«, ki nekako ustreza izrazu »padejo v roke«, ampak smo morali žrtvovati (izpustiti) podatek »graničarjem«, kajti precej nerodno bi bilo: *Zajetje tihotapcev in tudi Franceta s strani graničarjev*.

Podoben problem je v 7. naslovu. Stvar je v tem, da tako osebek kakor predmet pri spreminjanju v ime preideta v 2. sklon, npr.: *France zbeži – Pobeg Franceta. Ubijejo Peča – Uboj Peča*. V obeh primerih je možno uporabiti pridevnik: *Francetov pobeg, Pečev uboj*, včasih pa si s pridevnikom ne moremo pomagati, npr.: *France Štivnik zbeži, Tihotapci zbežijo*. – Te težave kažejo, v čem so vendarle lahko prednosti stavčnega naslavljanja.

Poskusi branja

NEKAJ OPAŽANJ O POETIKI PESNITVE »LET ČASA«

1. *Let časa* je zadnja med tremi pesnitvami (Kamnita Afrodita, Otroštvo, *Let časa*) v knjigi Borisa A. Novaka *Hči spomina* (Ljubljana 1981). Njena kitično-verzna sestava je takšna: 4 (spevi) 10 (kitic v vsakem spevu) 4 (verzji na kitico), skupaj 160 verzov. Grafično členjenje zapisa torej opazno teži k simetriji in razmejenosti (v pesnitvi *1001 stih* avtor v opombi celo izrecno opozarja na grafično členjenje – prim. Sodobnost 12, 1981). Vidni vtis stroge regularnosti in programske normiranosti pesniškega postopka se na drugih sistemskih ravneh po eni strani potrjuje, po drugi pa tudi ruši.

2. Povprečna količina zlogov na verz je 16, to pa je precej blizu dolžini »pravilnega« (katelektičnega) heksametra (17 zlogov/verz). Vendar pa verzji niso niti izosilabični niti izometrični, ne urejuje jih silabotonični princip. Heksametroidnost¹ verza vzdržuje njegova skladenjska členitev, ki v večini primerov (v spevu *Pomlad* npr. 75-odstotno) ustreza dodelnosti heksametra pa tudi njegovim stalnim cezurnim mestom.

Pentemimerezi (cezuri po sedmem zlogu) ustreza npr. 1-1-2 (*Pomlad*, 1. kitica, 2. verz):

Po dolgi dolgi smrti, – po zaledeneli zimski krsti, –
oóóóóó/oóóóóóóóóó : (heks.)- - - - - / - - - - -

¹ Heksametroidnost mi pomeni tendenco Novakovega verza v pesnitvi *Let časa* po analognosti heksametru: modernizirano (na tonično-sintaktičnem principu oblikovano) ekvivalentnost klasični normi. Koliko je ta težnja zavestna in koliko je vezana na lirsko-opisno pesništvo kot žanr, bi lahko bil predmet posebne raziskave.